Teatr im. Wandy Siemaszkowej w Rzeszowie

EDUKACJA RITY

Willy Russell

Teatr im. Wandy Siemaszkowej w Rzeszowie
Dyrektor Naczelny - Przemysław Tejkowski

Poznawanie siebie

Sztuka *Edukacja Rity* Willy'ego Russella opowiada o spotkaniu dwojga na pozór zwykłych ludzi. Pewnego dnia do gabinetu Franka, nauczyciela literatury, wpada zdyszana Rita, która już swoim pierwszym wejściem zapowiada zbliżające się zmiany w życiu snobistycznego filologa. Rita jest dwudziestosześcioletnią fryzjerką należącą do klasy niższej, która postanowiła uzupełnić swoją nikłą wiedzę na kursach Uniwersytetu Otwartego. Frank zgodził się przyjąć w ramach tegoż uniwersytetu studentkę, ponieważ brakowało mu pieniędzy. Nie przewidując, jak wiele prosta i szczera do bólu Rita wniesie do jego życia, chciał znaleźć jej innego nauczyciela.

Rita od samego początku robi dziwne wrażenie. Jest niemalże prostacka, wulgarna, rubaszna, zbyt bezpośrednia, szalenie otwarta, ale jednocześnie… czarująca i urocza w swojej prostocie i niespotykanej naturalności. Okazuje się, że ta młoda kobieta od dawna czuła, że czegoś jej brakuje w życiu. To poczucie braku próbowała sama przed sobą zatuszować kolejną nowo kupioną sukienką czy wyjściem do pubu, w końcu jednak musiała dokonać wyboru: albo żyje tak jak dotychczas, albo zmienia wszystko diametralnie. Środkiem do tej zmiany okazuje się podjęcie edukacji. Rita jest chłonna wiedzy, ale początkowo jest wobec niej oporna, nie przyjmuje sugestii Franka, próbuje z nim dyskutować o „dobrej" literaturze. Według niej dobre jest to, co „fajnie się czyta". Męczy się z trudnymi lekturami, nudzi się, czytając zalecane pozycje, ale jednocześnie rodzi się w niej potrzeba poznawania coraz większej liczby książek, nowych słów, pragnie nowych doświadczeń i emocji. Z czasem chce także poznać teatr i odkrywa tajemnicę kultury i sztuki. Nie wystarczy chodzić do opery czy teatru, żeby być kulturalnym, trzeba poczuć to, co dzieje się na scenie czy w książce, zrozumieć aluzje, a do tego potrzebna jest określona merytoryczna wiedza. Rita z coraz większym zapałem tę wiedzę zdobywa.

Bohaterka „poznaje siebie", odkrywa w sobie taką osobę, jaką chciałaby być z całą odpowiedzialnością za tę nową Ritę, która musi jednak borykać się ze starymi problemami - mąż nie rozumie, dlaczego ona się uczy, po co czyta książki, dochodzi nawet do takiej znaczącej sytuacji, jak spalenie książek przez Danny'ego. Rita jednak nadal pragnie się uczyć, nie podporządkowuje się zazdrosnemu o zdobywaną wiedzę mężowi i profesorowi, z którym spędza czas raz w tygodniu, lecz uparcie dąży do realizacji obranego celu. Chce poświadczenia swojej wiedzy na dokumencie - przygotowuje się do egzaminu. Danny nie jest w stanie znieść balastu nowej kobiety, chciałby mieć przy sobie Ritę, która razem z nim będzie wybierać spośród ośmiu gatunków piwa i karmić się telewizyjną papką. Rita ma świadomość, że już nie należy do żadnego ze światów - nie jest już członkiem niskiej warstwy społecznej, nie należy jeszcze (i czy w ogóle będzie?) do klasy inteligencji. Musi rozstać się z mężem, z którym i tak niewiele ją już łączy.

Frank jest zaskoczony swoją studentką, z narastającą sympatią i fascynacją ją obserwuje, wymaga od niej coraz więcej. Ona wnosi w jego życie powiew świeżości i spontaniczność, jakiej do tej pory nie znał oraz element zaskoczenia. Oczarowuje go wigor i niezwykła żywiołowość tej młodej kobiety, której paplaniny czasem nawet nie rozumie. Aż do tej pory nigdy nie chciał i nie próbował zaakceptować ludzi z klas niższych, mniemając, że niewiele mogą oni wnieść w jego życie, tkwiąc na wyżynach swojego wykształcenia i snobistycznie podchodząc do życia. Rita otwiera mu oczy na wiele spraw, o których nie miał pojęcia, a które zyskują nową wartość. Na szczęście jest człowiekiem na tyle światłym i wrażliwym, że w tej szalonej dziewczynie potrafi dostrzec bezcenne cechy.

Rita jest tak spragniona wiedzy, że latem wyjeżdża na kursy dla studentów do Londynu, gdzie poszerza swą wiedzę na tyle, że może dyskutować ze „zwykłymi" studentami, może udowadniać swoje racje na polu literatury, sensownie je argumentując, może wreszcie wniknąć w upragnione kręgi. Czy nie odbywa się to jednak ze stratą dla niej? Czy aby nie zatraciła siebie, swojego prawdziwego „ja"? Czy nie nazbyt oderwała się od rzeczywistości? Według Franka właśnie

tak jest - zbyt mocno pragnęła zdobyć wiedzę i zmienić siebie. Niestety zmieniła także to, co było w niej wartościowe i niepowtarzalne, stała się podobna do wielu innych, nic już jej nie wyróżniało. Jest jednak osobą na tyle myślącą, że pojmuje, że zdobycie wykształcenia wcale nie musi oznaczać jednoczesnego zatracenia swojej prawdziwej osobowości i składania ofiar ze spontaniczności, żywiołowości i prostoty w postrzeganiu świata.

Obydwoje bohaterowie dali sobie niezwykle dużo. Ponad pięćdziesięcioletni nadużywający alkoholu filolog i niespełniony poeta dostrzega nowe barwy w życiu, odkrywa nowe sensy i wartość w rzeczach, które wcześniej nie oznaczały dla niego zupełnie nic. Odkrywa swoje drugie ja, dostrzega, że naturalność jest piękniejsza niż najbardziej wysublimowana sztuka, że człowiek jest wartościowy sam w sobie, że snobizm to często tylko przykrywka dla ludzi bojących się wyjść poza pewien krąg i przyjęte schematy. Uczy go tego prosta fryzjerka. Rita odkrywa, że „poznanie siebie" to kształtowanie osobowości i poszerzanie horyzontów będące długim, żmudnym i bolesnym procesem, w którym trzeba ponieść wiele ofiar. Nie można jednak poświęcić swego prawdziwego „ja", bowiem wówczas cały ten proces po prostu się nie obroni.

Sprawy przyjmują niespodziewany obrót - Frank zostaje ukarany za alkoholizm i prowadzenie wykładu na rauszu wysłaniem go przez uczelnię na dwa lata do Australii. Czy jednak Rita zdecyduje się jechać z nim? W jego propozycji wspólnego wyjazdu ujawniają się wszystkie dość skrzętnie skrywane dotąd uczucia, jakie rodziły się w nim właściwie od momentu poznania tej spontanicznej i niepospolitej dziewczyny. Stara Rita prawdopodobnie nie zastanawiałaby się długo i, mówiąc jej językiem, „rzuciłaby to w cholerę". Czy jednak nowa wyważona, wykształcona i dostrzeżona przez innych interesujących mężczyzn Susan (takie jest jej prawdziwe imię) jest gotowa na takie wyzwanie i umie zmierzyć się z uczuciami?

Paradoksalnie zazwyczaj podpity Frank jest nosicielem cech znakomitego pedagoga, pana Keatinga ze *Stowarzyszenia umarłych poetów*, natomiast wulgarna i prosta Rita wzbudza tyle samo pozytywnych skojarzeń, co urocza Pollyanna. Obydwoje dojrzewają, rodzą się między nimi nowe, w zasadzie nieznane do tej pory uczucia, do których sami nie chcą się przyznać. Zmieniają i poznają siebie, przenicowując swoje wnętrza. Ta pozornie prosta historia jest piękną opowieścią o próbach wyzwolenia się z pęt schematów, klas społecznych, wspólnym dojrzewaniu i poznawaniu świata na nowo, od całkowicie innej strony. Sposób, w jaki autor nakreśla relacje Rity i Franka nie epatuje patosem, nie jest skażony górnolotnym słownictwem, lecz zawiera się w delikatnych zwrotach pozwalających dostrzec niezwykłość więzi między dwojgiem tak różnych bohaterów i ich samych. Sztuce dodają uroku niebywale zabawne i lekkie wstawki w dialogach - zwariowane wywody Rity czy to, jak naturalnie Frank traktuje to, że za tomami Eliota czy Czechowa ukrywa butelkę whisky.

Willy Russell w prosty, a zarazem wysublimowany sposób pokazał relację rodzącą się między dwojgiem dorosłych i nierozpieszczanych przez życie ludzi, tak różnych od siebie, a umiejących tyle sobie podarować. Małymi kroczkami dochodzą do siebie, poznają siebie nawzajem, ale i swoje wnętrza. Sztuka dowodzi, że głęboka więź między ludźmi może narodzić się całkiem niespodziewanie, ze zderzenia całkowicie różnych postaci. Russell, opierając się na micie o Pigmalionie kształtującym swą doskonałą Galateę, pokazał, że jest to zarazem piękne i może przynieść obopólne niewymierne korzyści, jak i niebezpieczne. Wszak Frank zaczyna żałować, że „wyedukował" Ritę do tego stopnia, że pod jego dłutem-słowem dziewczyna tak bardzo zmieniła swój charakter i osobowość. Chciał dać jej swobodę samodzielnego myślenia i wolnego wyboru, tymczasem narzucił jej swoje własne wzorce i próbował według nich ukształtować. Rita jest podatną, choć trudną gliną. Jest też jednocześnie świadoma siebie i swoich pragnień i dlatego ostatecznie przezwycięża swoje „wyrzeźbione ja" i umie pogodzić starą Ritę i nową Susan, co potwierdza słowa Franka, że prawdziwa kultura to świadome działanie twórczej osobowości. Wartości duchowe też trzeba umieć dozować, aby nic z siebie nie straciły i nie były tylko pustymi frazesami.

Paulina Bieniek

EDUKACJA RITY

Willy Russell

Przełożył Karol Jakubowicz

Reżyseria Sławomir Gaudyn
Scenografia Tadeusz Smolicki
Opracowanie muzyczne Jarosław Babula

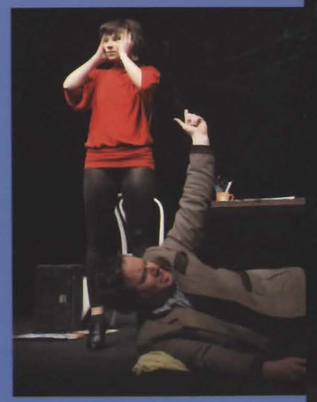

Obsada
Rita Małgorzata Pruchnik
Frank Robert Chodur

Inspicjent/sufler Małgorzata Depta

Premiera 29 stycznia 2011 roku Mała Scena

Licencja na wystawienie utworu została wydana przez Stowarzyszenie Autorów ZAiKS.

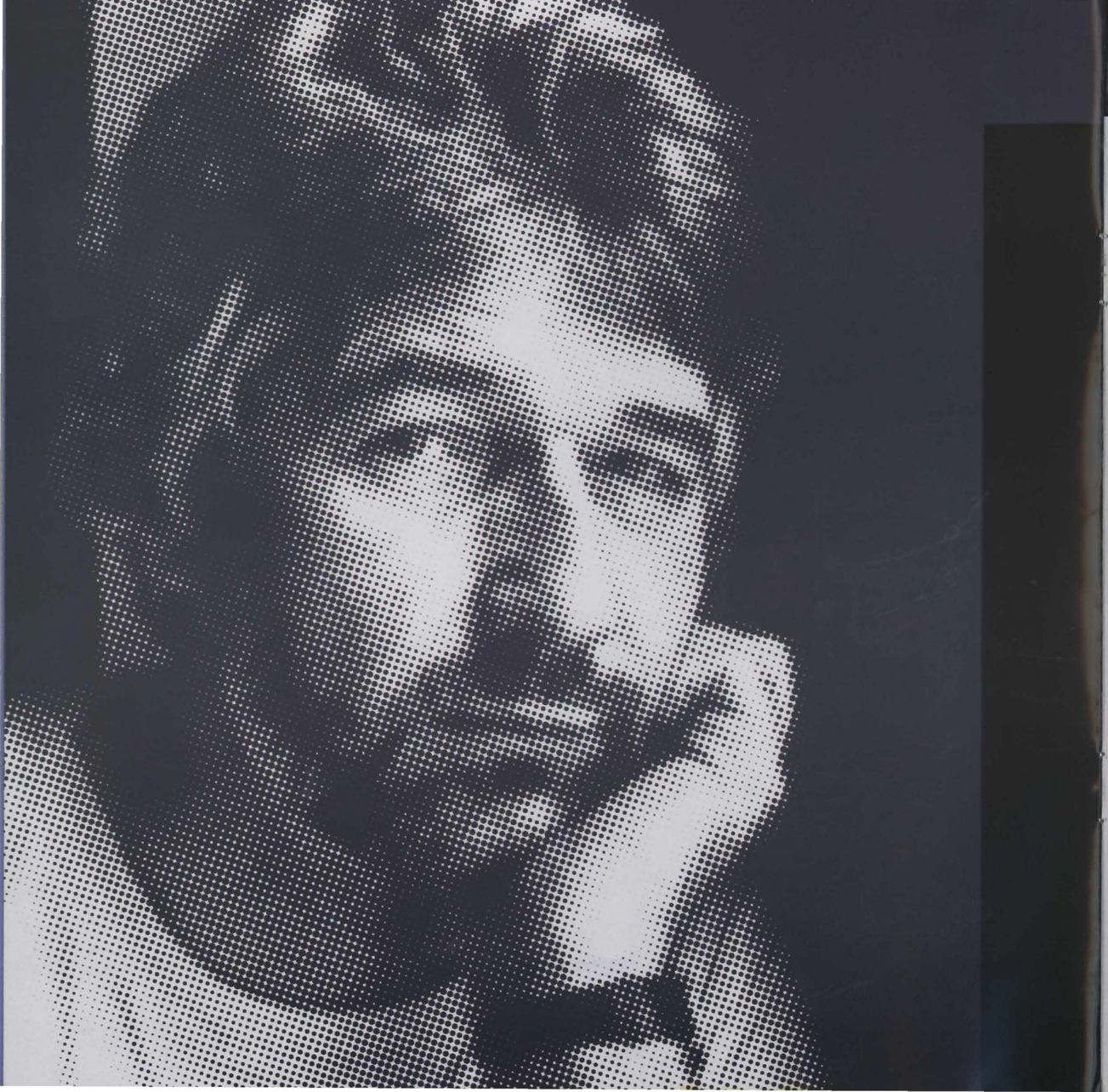

Od fryzjera do dramatopisarza

Willy Russell urodził się 23 sierpnia 1947 roku w Whiston, na obrzeżach Liverpoolu. Z domu wyniósł zamiłowanie do książek, ponieważ jego rodzice pracowali w wydawnictwie i zachęcali syna do czytania.
Po ukończeniu szkoły został… fryzjerem damskim i otworzył swój własny salon. Równocześnie pisał piosenki, które były wykonywane w jednym z lokalnych klubów. W wieku 20 lat wrócił do college'u, a potem wstąpił na Liverpool Hope University i został nauczycielem. W tym czasie poznał swoją przyszłą żoną. Zaczął także interesować się pisaniem sztuk teatralnych.
Swoją pierwszą sztukę napisał w 1975 roku. Był to utwór *Keep Your Eyes Down Low*, ale faktycznie dostrzeżony został dzięki utworowi dotyczącemu The Beatles pt. *John, Paul, George, Ringo… and Berth*.
W latach 80. powstały dramaty, które rozsławiły jego nazwisko na cały świat: *Edukacja Rity* (*Educating Rita*, 1980), *Bracia krwi* (*Blood Brothers*, 1983), *Shirley Valentine* (1989). Wiele z jego utworów teatralnych doczekało się realizacji filmowych. Był wielokrotnie nominowany do nagrody za najlepszy scenariusz filmowy (m.in. do Złotego Globu czy nagrody BAFT-y) i honorowany nagrodami za najlepszy scenariusz teatralny (Laurence Olivier Award for Best New Comedy, Evening Standard British Film Award for Best Screenplay).
Willy Russell to nie tylko dramatopisarz, autor scenariuszy, ale i autor tekstów piosenek i kompozytor.

Edukacja Rity niezmiennie od wielu lat cieszy się ogromnym powodzeniem. Willy Russell napisał tę sztukę w 1980 roku. W czerwcu tego samego roku została ona wystawiona w londyńskim The Warehouse, a już trzy lata później została sfilmowana przez Lewisa Gilberta. Była wielokrotnie wystawiana na deskach teatrów z całego świata.

Realizacje *Edukacji Rity* w Polsce:
Teatr Ateneum im. Stefana Jaracza w Warszawie, premiera 5 maja 1984 r., Reżyseria Andrzej Rozhin,
Teatr im. Wojciecha Bogusławskiego w Kaliszu, premiera 9 listopada 1985 r., reżyseria Wiesław Wieremiejczyk,
Teatr Bagatela im. Tadeusza Boya-Żeleńskiego w Krakowie, premiera 5 grudnia 1985 r., reżyseria Włodzimierz Nurkowski,
Teatr Rozrywki we Wrocławiu, premiera czerwiec 1988 r., reżyseria Anna Barcikowska,
Tarnowski Teatr im. Ludwika Solskiego w Tarnowie, premiera 18 września 1988 r., reżyseria Wiesław Wieremiejczyk,
Teatr Współczesny w Szczecinie, premiera 27 października 1989 r., reżyseria Marek Okopiński,
Lubuski Teatr im. Leona Kruczkowskiego w Zielonej Górze, premiera 17 grudnia 1989 r., reżyseria Zbigniew Lesień,
Teatr Dramatyczny im. Jerzego Szaniawskiego w Płocku, premiera 28 lutego 1990 r., reżyseria Janusz Hamerszmit,
Teatr Dramatyczny im. Aleksandra Węgierki w Białymstoku, premiera 20 czerwca 1993 r., reżyseria Janusz Hamerszmit,
Teatr Ochoty w Warszawie, premiera 29 września 1994 r., reżyseria Andrzej Rozhin,
Teatr Nowy w Zabrzu, premiera 30 maja 1999 r., reżyseria Aleksander Berlin,
Maybe Theatre Company w Gdańsku, premiera 27 lutego 2001 r., reżyseria Tadeusz Z. Wolański, Penny Shefton.

Do najbardziej pamiętnych należy spektakl wystawiony w Teatrze Ochoty z udziałem Krystyny Jandy i Tadeusza Borowskiego, przeniesiony potem do Teatru Polonia grany od 1994 roku! Aktorka obdarzyła swoją postać niezwykłą charyzmą, temperamentem i energią, co ciągle na nowo wywoływało zachwyt i zjednywało artystce i jej bohaterce sympatię publiczności.

Teatr im. Wandy Siemaszkowej w Rzeszowie
ul. Sokoła 7/9, 35-010 Rzeszów
tel. 17 853 20 01, fax 17 850 75 50
www.teatr-rzeszow.pl

asystent dyrektora/koordynator pracy artystycznej:
Agnieszka Wajda
kierownik Biura Obsługi Widzów:
Agnieszka Gawron
główna księgowa: Renata Pisarek
kierownik administracji: Augustyn Kotarba
specjalista ds. pracowniczych: Katarzyna Pieniążek
kierownik techniczny: Jerzy Lubas
pracownia krawiecka: Elżbieta Baran - kierownik
Monika Ciołkosz, Gabriela Jakielaszek, Józef Podyma
charakteryzatorka:
Zofia Tarkowska-Niemczuk
pracownia stolarska: Piotr Karp
prace malarskie: Alicja Godek
pracownia plastyczna:
Katarzyna Tanasiewicz
główny elektryk: Sławomir Kawa
elektrycy-oświetleniowcy:
Krzysztof Jawniak, Piotr Tomaka
akustyka: Marian Kornaga, Jędrzej Witkowski
prace ślusarskie: Stanisław Wolski
pralnia, farbiarnia: Helena Boguń
prace tapicerskie: Andrzej Wolski
garderobiane: Danuta Bajan-Wojas
Kazimiera Buczkowska, Grażyna Kozioł
rekwizytor: Artur Niemiec
brygadier sceny: Mieczysław Osetek
montażyści: Mieczysław Fornal, Artur Gamracki
Bogdan Rzucidło, Leszek Sas

redakcja programu: Paulina Bieniek
opracowanie graficzne: Krzysztof Motyka
fotografie: Jerzy Paszkowski

Biuro Obsługi Widzów
tel./fax 17 853 22 52, tel. 17 853 20 01 w. 341, 330
kasa teatru: tel. 17 850 89 89
bilety@teatr-rzeszow.pl

Teatr im. Wandy Siemaszkowej
jest instytucją kultury
Województwa Podkarpackiego

www.teatr-rzeszow.pl